תלמוד ירושלמי · מפרשים · שערי תורת ארץ ישראל · סדר זרעים

שערי תורת ארץ ישראל על תלמוד ירושלמי דמאי

רבי זאב וולף רבינוביץ'

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שערי תורת ארץ ישראל על תלמוד ירושלמי דמאי

רבי זאב וולף רבינוביץ'

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שערי-תורת-ארץ-ישראל-על-תלמוד-ירושלמי-דמאי/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
הלכה ב 4
הלכה ג 4
הלכה ד 4
פרק ב 5
הלכה א 5
הלכה ב 7
הלכה ד 7
הלכה ה 8
פרק ג 8
הלכה א 8
הלכה ד 8
פרק ד 8
הלכה א 8
הלכה ג 9
הלכה ה 9
פרק ה 9
הלכה א 9
הלכה ב 9
הלכה ג 9
הלכה ה 10
הלכה ו 10
הלכה ח 10
פרק ו 11
הלכה א 11
הלכה ב 11
הלכה ד 12
הלכה ו 13
הלכה ח 13
פרק ז 13
הלכה א 13
הלכה ב 13
הלכה ג 13
הלכה ד 14
הלכה ו 14
הלכה ז 16
הלכה ח 17

פרק א

הלכה א

א"ר זעירא לא סוף דבר הקלים שבדמאי אלא אפי' דמאי עצמו. — גירסת הגר"א: לא הקלים שבדמאי אלא דמאי עצמו (וביאור זה לדעתי דר' זעירא מתרץ דמתניתין דמכשירין לא מיירי בקלין שבדמאי אלא בפירות שסתמן חייבין בדמאי ולכך מחצה על מחצה דמאי אבל הקלים שבדמאי ובמחצה על מחצה מחלוקת ר' יוחנן ורשב"ל דלר' יוחנן אפי' ודאי פטור ולרשב"ל חייב).

[השלמות: **ואני משמרה לבעל מלאכתי**. פי' לבה"ב שלי שנתן לי מלאכה להרויח וכעין זה באבות סופ"ב ונאמן הוא בעל מלאכתך (וזה דלא כפירוש רא"פ).]

הלכה ב

[השלמות: **שמא אינו אסור לאונן**. — אינו מובן דספק טבל אסור לכל אדם, ונראה שענין זה שאם הפריש מספק טבל זה מעשר שני הוא אסור לאונן.]

הלכה ג

[השלמות: **ר' אבא בר זבינא**. — ע' ב' שבת י"ב ב' תוד"ה ר"ני שהעתיקו בשם ביו ר' אבא בר זימנא בשם ר' אלעזר זעירא.]

[השלמות: **אפשר דלא חמי סבר אפוי כו'**. הגר"א מוחק מלת "דלא", ולדעתנו יש להגיה "איפשר **דהוא** חמי" כו'.]

מחייבין היו ב"ה בשמן ורד ווירינון. — בערוך ערך ידעון גורס כאן **ירינון** ופירש במוסף שם שהוא בלשון יון שמן ערב נעשה מהנטע שנקרא אירוס בלשון משנה.

הלכה ד

ר' יעקב בר אחא בר אידי בשם ריב"ל. — צ"ל: ר' יעקב בר אחא ר' יעקב בר אידי בשם ריב"ל.

נחת עולא לתמן ואמרה בשם ר' יוחנן וחברון כו'. — כעין זה בקידושין פ"ג ה"ח (ס"ד ב').

היו לפניו שתי כלכלות של טבל ותני עלה נוטל מן השניה שני תאינים ושני עישורין ועישורו של עישור. — פי' שהיה לפניו ב' כלכלות ואמר מעשרות של זו בזו הראשונה מעושרת, וצריך להפריש מכלכלה שניה מעשר ראשון על כלכלה ראשונה י"א תאנים ובאופן שהיה בכל כלכלה וכלכלה מאה תאנים (ושיעור י"א תאנים למע"ר אינו מדוקדק וצריכין להוסיף עוד משהו, כמו שאמר שמואל לקמן פ"ז ה"ו) ועוד צריך להפריש על מאה תאנים הללו למעשר שני מכלכלה שניה ג"כ י"א תאנים, ומפני שי"א תאנים האחרונות שמפריש למעשר שני הן טבולות למעשר ראשון ה"ז צריך להפריש עליהן

עוד תאנה אחת למעשר ראשון (ואף שתאנה אחת אינה מתקנת אלא ט' וצריך להפריש עוד שתי תשיעיות תאינה לתקן עוד שתים לא דק בפחות מתאינה וכ"ש למעלה), ובסך הכולל הן כ"ג תאנים שהן ממאה תאנים ב' עישורין (דהיינו כ' תאנים) ועישורו של עישור (שהוא אחת) ועוד ב' תאנים.

פרק ב

הלכה א

א"ר מנא אזלית לקיסרין כו' שאלית לר' יצחק בר אלעזר. — כתב בספר מבוא הירושלמי "דר' יצחק בן אלעזר היה בדור הרביעי או החמישי" והשיג עליו בספר דורות הראשונים ח"ב פי"ז עמוד 312 שהרי מבואר בבבלי מ"ק כ"ה ב' כי נח נפשיה דר' יוחנן פתח עליה ר' יצחק בן אלעזר קשה היום כו' ומזה יוצא שהיה בזמן ד' יוחנן ודעת ספר דה"ר שם שר' יצחק בן אלעזר האריך ימים מדור ר' יוחנן עד דור ר' מנא; אבל עדיין אין זה מספיק שבירושלמי נראה שר' יצחק בן אלעזר היה בר גילו של ר' מנא ע' שבת רפי"ט ר' שמואל בר אבדומא ה"ל עובדא כו' שאל לר' מנא כו' שאל לר' יצחק בר אלעזר כו'; עוד מצינו בשבת פי"א ה"ה [י"ג ע"ב] ר' יצחק ב"ר אלעזר מפקד לר' הושעיה ב"ר שמי, ובמגילה פ"ג ה"ב [ע"ד א'] ר' מנא משלח כתב לר' הושעיה ב"ר שמי. ולכך נ"ל דב' "ר' יצחק בן אלעזר" היו: א) ר' יצחק בן אלעזר דבבלי שהיה בזמן ר' יוחנן והוא מכונה ג"כ בבבלי "ר' יצחק בר חקולא" וכדאיתא בבבלי פסחים קי"ג ב' הוא ר' יצחק בן חקן[ו]לא הוא ר' יצחק בן אלעזר (כפי הנוסח הנכון שהובא בר"נ סוכה פ"ג וביוחסין [וכ"ה בכי"י, עי' ד"ס]) ור' יצחק בן אלעזר זה מובא ג"כ בירושלמי בשם ר' יצחק חקולא או בר חקולא (אבל לא בשם ר' יצחק בר אלעזר) וכבר כתב הר"נ בסוכה שם דאותו ענין שאמר ר' יצחק בן אלעזר בבבלי שם ל"ה ב' איתא בירושלמי שם בשם ר' יצחק חקולא ומצאנו עוד שזה שאמר ר' יצחק בן אלעזר בבבלי כתובות כ"ז א' איתא נמי בירושלמי שם פ"ב ה"ג בשם ר' יצחק בן חקולא. וב) ר' יצחק בן אלעזר דירושלמי וזה היה בזמן ר' מנא בנו של ר' יונה ומאוחר הרבה לראשון ואולי שהשני היה בן בנו של הראשון; וזה האחרון אינו נזכר בבבלי כל עיקר[1] וזה היה עוד בנערותו לפני ר' יוסי חבירו של ר' יונה, ור' יוסי זה היה רבו של ר' מנא כנודע וגם רבו של ר' יצחק בן אלעזר וכדאיתא בברכות פ"א סוה"ח התיב ר' יצחק בר אלעזר קומי ר' יוסה (ונוסח מהרש"ס "ר' יוסי") כו' אמרין חכים הדין

[1] שוב מצאתי בבבלי יומא ס"ט ב' א"ר אלעזר מתוך שיודעין בהקב"ה שאמתי הוא לפיכך לא כיזבו בו ע"כ ובעץ יעקב שם וכן בד"ס שם בשם כ"י הנוסח "א"ר יצחק בן אלעזר" והוא זה האחרון שענין זה איתא בירושלמי ברכות פ"ז ה"ד [י"א ד'] ומגילה סופ"ג על שם ר' יצחק בר לעזר.

טלייא כו', וריב"א זה האחרון היה דר בקיסרין וישב בכנישתא מדרתא (או מרודתא) דקיסרין כדאיתא בבכורים פ"ג ה"ג ומדרש שמואל רבתי פ"ז ומפני שהיה בקיסרין הוא מכונה בתנחומא החדש (הוצאת הרב החוקר רש"ב ז"ל) פ' בהעלותך סימן ט"ז ר' יצחק בן אלעזר דקיסרין כי מאמרו שם נמצא גם בירושלמי שבת (פ"א דף ג' ע"ג) בשם "ר' יצחק בן אלעזר" סתם. וע' מ"ש במגילה פ"ג ה"ב.

ר' יצחק בר אלעזר בשם זוגא דקיסרין כל דחמי מיא שוריי. — פי' כל מקום שרואין ממנו את הים מותר דתלינן שפירות הנמצאים שם באו בספינה מאיי הים שהן חו"ל, וקיסרין היא עיר עומדת אצל שפת הים כנודע.

בשאר שני שבוע דמאי דיהודאי ישראל כו'. — צ"ל: דמאי ויהו ודאי (כ"ה בכתב יד רומי) דישראל וכותים דמאי וגוים חייבין (פי' כמבואר בריש פירקין ובפ"ג ה"ד דפירות הגוי ודאי) ישראל וכותים רבין על הגוים (וצ"ע דבפ"ה מ"ט מפורש דשל גוים ושל כותים ודאי, לכן נראה דצ"ל: "ויהו ודאי דגוים וכותים ודאי דישראל דמאי גוים וכותים רבין על ישראל", ועמדה הקושיא כדרך הירושלמי).

[השלמות: **אישתרי לחברך**. — צ"ל: אישתוי לחברך (פי' ואסור אף דסיסרא וע' שבת פ"א ה"ו [ג' סוע"ב] ושביעית סופ"ט דאית ג'ן כן ופירושו שתעשה כשאר, וע' כ"מ פ"ד הכ"ט משמיטה מ"ש בזה; והגר"א גורס אישתוי לחברוהי שישוה דשל סיסרא לגינת נכרים אחרים).]

[השלמות: **ר"ש אומר דמאי**. פי' ר"ש לטעמיה בתרומות פ"ג מ"ט דמיקל בתרומת הנכרי.] **גמליל זוגה אמר אחיניות**. — גירסת ר' האי גאון (בספרו המאסף ערך אוח) אף א הונית (וע' מ"ש בשמו בברכות פ"ו ה"ב, עמ' 14).

ר' יונה בעי היתה שדהו זרועה ירק ובא ומצאה אורז כו'. — צ"ל: היתה שדהו זרועה **אורז** ובא ומצאה **ירק**, ירק מותר והאורז אסור (פי' שהיה ידוע בפנייס שבה"ב זה זרע בשדה שלו אורז, ובא החבר ומצא שדה זו כבר קצורה מן האורז ואינו שם ורק ירק מונח בשדה זו ומצא אורז בגורן בעל השדה הזאת האורז אסור דחיישינן שמא מכר את האורז שגדל בשדהו והאורז שבגרנו אחר הוא שקנה מזה שבא מא"י אבל הירק מותר אעפ"י שודאי בא ממקום אחר כיון שאינו מן המינין האסורין שם שאלו היה מוצא בשדה זו אורז קצור ומונח במקומו היה מותר דתלינן שמשדה זו נקצר ואינו מא"י) אורז מלמעלן וירק מלמטן (פי' שמצא בשדה זו ירק מונח על הארץ ואורז מונח למעלה על הירק) ירק מותר והאורז אסור (פי' אף ששדה זו היתה זרועה אורז כיון שאין האורז המצוי בה נוגע בארץ שהרי הירק מפסיק בינו לארץ חוששין אנו שמא אורז זה לא גדל בשדה זו אלא

מא"י הביאו אותו ואסור) מה (פי' בעייא היא) רוב השדות הללו **אינן** עושות המינין הללו? ואפי' תימר רוב השדות הללו עושין המינין הללו כו'.

האורז שבחולת אנטוכיא מותר במקומו. — פי' חולת אנטוכיא בקעת אנטוכיא ותרגום אונקלוס על ונשב בגיא (דברים ג' כ"ט) ויתבנא בתילתא[2], עוד יש לפרש שהשדות הסמוכות לאנטוכיא היו של חול והיה דרכן לזרוע בהן אורז שאינו טוב לזריעת תבואה (כמו בשביעית פ"ד ה"ד [ל"ה ב'] ואין מלמדין את הפרה לחרוש אלא בחולות, ובערכין פ"ג מ"ב אחד המקדיש בחולת המחוז, כפי פירוש הערוך ערך חלת א' ודלא כפרש"י ורע"ב שם ע"ש).

חד טעין דצימוקין (פי' משוי של צימוקין שהיו עשויין כעיגולי דבילה כדמוכח בנדרים פ"ח ה"ה וע"ש בהערותי) עאל לטיבריא כו' אין כל א"י **עושה** משוי אחד של צימוקין (פי' מלשון זה נראה שאין בכל א"י כל כך צימוקין כמו שישנן כאן) ואין כל א"י עושה משוי אחד של צימוקין? אלא כן א"ל אין מקום בא"י עושה משוי של צימוקין (פי' שאין מקום בא"י שעושין צימוקין בתמונות כאלו וזה מוכיח שהביאו אותן מחו"ל).

הלכה ב

מה את בעי מרשבר"י דכל מה דהוא אכל מן שוקא הוא אכל. — פי' שלא היה לו לרשבר"י שדה שלו והיה קונה מן השוק תבואה ומקח טובל לדעת הירושלמי (מעשרות סופ"ב) אפי' בדבר שלא נגמרה מלאכתו והרי הוא אסור אף באכילת ארעי ואין דרך ת"ח להשהות תחת ידו דבר שאינו מתוקן והוא מעשר מיד לפיכך אם שלח זה לת"ח אחר הרי השני פטור מלעשר, וע' שבת פ"ב דף ה' ע"ב דשם כפול ענין זה על רשבר"י ומ"ש בהערה שם.

הלכה ד

א"ר יוסי לא על הדא ר' אילא אמר הדא מילתא כו'. — פי' ר' אילא חולק אסתמא דתלמודא למעלה "דחברייא דאמרו בשם ר' לעזר דר"מ היא" אמתניתין אמרו כן, ור' אילא סבר דאברייתא אמרי לה חברייא בשם ר' לעזר.

וכן פלטר מדה דקה. — פי' "וכן" כמו "וכאן" וזה מצוי הרבה בירושלמי וע' מ"ש בתרומות פ"ד מ"ו. ובכ"י מהרש"ס באמת הגירסא "וכאן".

[2] ובשנת תרפ"ח בהיותנו בגולת בעיר פאלטאווה בא לידינו ספר ערך מלין ומצאנו בו בערך אנטיוכיא שכתב "חולה בלשון רומי חלול ועמוק והוא הנקרא לערביאים עמק".

הלכה ה

תיפתר באומר לו מכניסו. — פי' שהנחתום אפה מהתבואה שכנס משדה שלו ובזה אין הפרש בין דקה לגסה ותניי ב"ד הוא דתרומת מעשר משל מוכר ומע"ש משל לוקח.

פרק ג

הלכה א

[השלמות: **דתני הגרים עמך** (ויק' **כ**"**ה** ו') **לרבות את האכסנייא**. כצ"ל, ובריייתא היא בספרא שם ולענין פירות שמיטה (וברא"פ סתם).]

איליין דיהבין בביתין כו'. — צ"ל: איליין **דעבדין בכיתין** (הגר"א).

הלכה ד

מהו שיהא נאמן לומר נטלתיו כו'. — פי' עם הארץ זה שהפקיד אצלו.

ר' ירמיה בעא קומי ר' זעירא מה כפירותיו ממש כו'. — צ"ל: ר' חנינה בעא קומי ר' מנא מה כפירותיו ממש כו' א"ל ולכל דבר (פי' בתמיה, וכעין זה בערלה פ"ב ה"ז דס"ב ע"ג) ולא על יאות הוה ר' חנינה מתריס לקבליה (כ"ה הנוסח בע"ז פ"ב ה"ג [מ"א ע"ב], וביאורו שהתלמוד אומר דשלא כהוגן היה ר' חנינה חולק על ר' מנא שלא לשמוע לדבריו ומכאן ואילך התחלת ענין חדש) ר' אחא ר' בון בר חייא [וכ"ה בכי"ר] בשם ר' יוסי בן חנינה (וכעין זה מצינו לקמן רפ"ה ר' אחא ר' בון בר חייא בשם ר' יוסי בן חנינה).

שמואל בר בא בעי ניחא לטהרות. —ע' מ"ש בברכות פ"ב ה"ז.

[השלמות: **חכמים שהן בשיטת ר"מ**. —פי' חכמים דמסכת מכשירין [פ"ב מ"י].]

פרק ד

הלכה א

ואפי' יש לו מאותו המין הי צד תאוב. — צ"ל: ואפי' יש לו מאותו המין **היצר** תאוב [וכ"ה בכי"ר: היצר תאיב] (וכעין זה ביומא פ"ו ה"ד [מ"ג ע"ד] שאין יצר הרע תאוב אלא דבר שהוא אסור לו, וזה כפול בנדרים פ"ט ה"א [מ"א סע"ב]).

שאלו שבת הראשונה ולא בא כו'. —צ"ל: שאלו שבת הראשונה **ובאה** השנייה לא יאכל כו' (וכעין זה בתוספתא פ"ה שואלו בשבת, לשבת הבאה לא יאכל עד שיעשר, והמלה "ולא" נשתרבבה כאן מלמטה ה"ד).

בגין דחשדתך ותקינתין ואיתקרין מתקנן הויין. — צ"ל: ותקינתין ואיתערבין מתקנן הויין.

הלכה ג

[השלמות: **ידע דהוא רחיץ**. — פי' בטוח (וישבתם לבטח ת"א לרוחצן) שכבר זימנו אותו לסעודה אצל אחר.]

[השלמות: **ובירושלם הוה מפיך פלכיה כו'**. — במדרש איכה רבתי פ"ד (עה"כ בני ציון היקרים): מה היתה יקרותן שלא היה אי מהן הולך לסעודה אא"כ הופך יד אונקלי שלו (ובאיכה מכ"י הוצאת רש"ב ז"ל "בשעה שהיה אחד מהן נזמן לסעודה היה הופך אונקלי שלו השמאלית") וכ"כ למה כדי שלא יטעננו אחר טענת חנם (ובאיכה כ"י שאם יבא אחר לזמנו היה יודע שהוא מזומן לסעודה ולא יטעיננו טענת חנם"), וע' מתנות כהונה שם שראה בירושלמי כ"י "פיבליה" (במקום פילכיה) והוא כמו "פיוולא" בב"ר פל"ז שהוא לבוש עליון יפה. וע' מסכת דרך ארץ רבה רפ"ח הנוסח "אפסחתיה למפלא" והוא שיבוש, וע' נחלת שבעה ח"א סמ"ב שהתפאר בפירושו המעוות שחידש.]

הלכה ה

ועד אחד נאמן. — ע' מהרי"ט אלגאזי הלכות בכורות פ"ד שהאריך בסוגיא זו.

פרק ה

הלכה א

[השלמות: **ותני כן העושה כו'**. צ"ל: **ותני** העושה כו'.]

הלכה ב

שמא אותה חולין עושה אותה תרומת מעשר למקום אחר כו'. — צ"ל: עושה אותה תרומת מעשר ("למקום אחר" מיותר ומחקו הגר"א) וכתיב כו' קבוע בתחלת כל עוקץ ועוקץ (פי' שלוקח עשר גדולות וקובע בהן את המעשר מתחלת העוקץ עד כמה שהוא צריך לפי חשבון והשאר הרי הוא חולין ונוטל אחת מהן לתרומת מעשר והרי יש בה משהו חולין כשהיתה מעשר וכ"ה עתה כשהיא תרומת מעשר).

ומהלך עד שהוא מגיע בכל עשר מסב אית בהון כו'. — צ"ל: בכל עשר ונסיב חדא ובכל חדא אית בה מעשר וכ"ש חולין.

הלכה ג

[השלמות: **תלמידוי של רבי חייא בשם כו'**. — צ"ל: תלמידוי של ר"ח **בר לוליינא** בשם כו' (וכ"א בסוף שבועות, ומ"מ אינו מוכרח).]

ור' יודה אוסר בחלה ולא אצלו היא נטבלת כו'. — צ"ל: ולא אצלו היא נגבלת (פי' אצל הנחתום ואם הפריש הפריש לכולם ואם לא הפריש לא הפריש כל עיקר) אלא בשואל

שאור לעשות עיסתו (וחוששין שמא שאל שאור מאחד שהפריש ממנה חלה ועירבה בעיסה אחת משלו ואותה עיסה פטורה מן החלה) אפי' כן לא אצלו היא נטבלת (פי' שאפי' אם עירב שאור הפטור בעיסה חייבת, כולה חייבת בחלה) אלא בשואל ככר למלאות תנור (פי' ויש לחוש דככר ששאל כבר הפרישו ממנו חלה) ואם בשואל ככר למלאות תנורו **יעשר** מכל ככר וככר (פי' ור' יהודה אוסר משל אמש לשל היום **דוקא**) אלא לא כר' יוחנן דרי"א כאן (פי' דלדידיה משנתנו מיירי בעושה בטומאה דאז ודאי יש לחוש שמא שאל ככר מחבירו וצריך לעשר מכל ככר וככר) כו' אלא כר' אלעזר כו' בעושה בטהרה (וזה אין דרכו לשאול מחבירו דחושש שמא אין חבירו עושה בטהרה) **א"ר מתנייא בפלטר היא מתניתא** (פי' הא דר"ש אוסר בתרומת מעשר ומתיר בחלה קאי על המשנה דלמטה בלוקח מן הפלטר וביאור זה נמצא בשנות אליהו ע"ש) א"ר יודן אבוי דר' מתנייה בעושה בטומאה אנן קיימין כו' אף ר' יודה מודה בה (פי' הא דקשיא לך למה ר' יודה אוסר בחלה אין ה"נ דאינו אוסר) ותני כן כו' (כן הגיה הגר"א ובתוספת באור מאתנו).

הלכה ה

שהכל היו נותנים ממאה סאה היו כו'. —צ"ל: שהכל היו נותנין ממאה מאה היו כו'. [השלמות: **אורחא מפנהון כו'**. פי' ואפי' מכיר את החביות אסור (רא"פ, אלא שהוא פירש דגדולים דרך לפנות ולא קטנים ולי נראה להפך).]

הלכה ו

אלא מפני משקה הפה כמה דתימר תמן כו'. — צ"ל: מפני משקה הפה **מ"ט דרך אגודה ליתור והוא קושרה בפיו** כמה דתימר תמן דרך אגודה ליתור **וכא דרך אגודות להתערב** (פי' שאגודות הניתרות מתערבות אחת בחברתה) **אפי' תימר כר"מ אין דרך אגודה ליתור** (פי' מעצמה) **אלא שהוא מתיר** (פי' בידיו) ונותן מה שבפנים לחוץ ומה שבחוץ לפנים (פי' שמברר את העבים והטובים ונותנן בחוץ כדי ליפות את האגודה).

הלכה ח

מודה הוא הכא דיש לו קניין נכסים כו'. —צ"ל: מודה הוא דיש לו קניין נכסים מהו קניין נכסים א"ר בא אכילת פירות **דתנינן** הלוקח מביא ביכורין כו' ביכורים דבר תורה (פי' ומוכח דיש לגוי קניין נכסים).

מה טעם כי תקחו מאת בני ישראל כו'. — צ"ל: מה טעם א"ר לעזר כי תקחו מאת בני ישראל מאת בני ישראל את מוציא ואין את מוציא מן הגוי (ומה שבינתיים מיותר ונשתרבב ממע"ש פ"ה ה"ה [נ"ו ב']).

בקשו להימנות על הר המלך לפוטרו כו'. — פי' הר המלך הוא ביהודה (שביעית פ"ט ה"ב וספרי פ' דברים פיסקא ו') ורוב שדותיה של גוים (ע"ל פ"ו ה"א).
דלא כן מה נן אמרין ר"מ ור"ש אין הלכה כר"ש אלא בגין כו'. — חסר בינתיים וכצ"ל: אין הלכה כר"ש **ר"מ ור' יהודה אין הלכה כר' יהודה כ"ש ר"מ ור' יהודה ור"ש אין הלכה כר' יהודה ור"ש** אלא בגין כו' (ע' תרומות פ"ג ה"א [מ"ב א']).
אלא אבוך כו'. —פי' שאתה אסור ליקח ממנו המעשר מפני שעשרת לו ונראה ככהן מסייע בבית הגרנות אבל אביך שהוא מכירו ובלא זה היה נותן לו מותר (ניר), ומוכח שאינו נוטל דמים מן השבט דאל"כ ודאי יכול ליתן מתנה אפי' לכהן המסייע.
קם עמיה ריב"ל א"ל לית איליין דאבוך. — פי' שהלוקח פירות תלושין מן הגוי אינו צריך ליתן לשבט אלא תרומה ותרומת מעשר אבל לא מעשר עצמו.
שהוא לוקח מפסקיה של כותין. — פי' רצועת ארץ שכותים יושבים עליה בא"י וכן בחגיגה פ"ג ה"ד [ע"ט רע"ג] "פסקייה של כותים".

פרק ו

הלכה א

מתניתא כרשב"ג כו'. — צ"ל: מתניתא כר' יהודה (כגירסת הגר"א) מה דתני ר"ח כחכמים (תוספתא פ"ו וע' ב"מ פ"ט ה"ז ומ"ש שם) ואפי' תימר אוף מה דתני ר' חייא כר' יהודה מתניתא במקום שנהגו לעשות שעורים כפליים כחטים (פי' והוא כפורע חובו) מה דתני ר' חייא במקום שנהגו לעשות שעורים כחטים (פי' והרי הוא נותן לו חכירו ומנהגות אלו מבוארים בתוספתא ב"מ פ"ט וע' בירושלמי שם פ"ט ה"ח).
תפשה ניחא מ"ד קנסו בידו. — צ"ל: מ"ד תפשה ניחא (פי' מאחר שהיא עתה אצל ישראל לא תפסו מדת הדין) מ"ד קנסו כבר קנסו בידו (פי' דאף שהיא עתה אצל ישראל מ"מ יש לקונסו על שעבר תחלה וחכר אצל הגוי).

הלכה ב

אין אתם מודים לי שאם התנו לו ביניהן שהן חולקין במעשרות כו'. — צ"ל: שאם התנו לו ביניהן שהמעשרות שלהן דאפי' התנו במה קנו אמרו ליה כיון שהתנו נעשה כאומר תלוש מן הקרקע הזה שתיקנו לך מעשרותיו (פי' דלשיטת הירושלמי ב"ב פ"ג ה"א [י"ג ד'] תלישה היא קנין) אמר לון אופנא (פי' כמו "אוף אנא" בשתי מלות והיא לשון קצר כדרך הירושלמי, ובאהבת ציון לרז"פ וכן בערוך השלם ערך אופנא פירשו מלה זו כי מוצאה מלשון לעז ומאד יפלא איך לא יכלו לכבוש חוט השערה כזה) **אית לי סתמא**

נעשה כאומר תלוש מן הקרקע הזה שתיקנו לך מעשרותיו, תני כהן מכהן כו' (הגהות הגר"א וביתר תיקון ובאור ממני).

כהן לישראל מה דר' יוסי אמר כו'. — צ"ל: כהן לישראל מה **דר' יוסי בר חנינה** אמר (פי' דריב"ח דמתיר לישראל ליתן סלע לישראל אחר כדי שיתן מתנות לבן בתו כהן אם הוא מתיר ג"כ לכהן שיתן לישראל כדי שיתן לכהן אחר ומשום שבתוספתא פ"ה נשמט דין זה לכך נסתפק לון אבל בבבלי בכורות כ"ז א' מפורש דאסור) לא אגיבון ר' חזקיה בשם ר"א אמר הכין אמר לון ע"ד דר' **יוחנן ישראל** לישראל למה הוא אסור לא מפני מראית העין אף **ר' יוסי ב"ח אית ליה כהן** לישראל אסור מפני מראית העין כו' המסייעין בבית הגרנות אין נותנין (כ"ה בקידושין סופ"ב) להן לא תרומה כו'.

מהו שימכרם לכהן - פי' אם הכהן יכול למכור לחבירו כהן את מעשר תבואתו אשר תוציא השדה בלבד.

עד כדון ביורשין שהן מד"ת אפי' ביורשין שאינן מד"ת. — פי' כגון אשה שמכרה מנכסיה ע"מ שיהיו המעשרות לה וליורשיה ונישאת ומתה וירשה בעלה וירושת הבעל דרבנן.

שיהו כל המעשרות שלי כל זמן שהיא לפניו כו'. — צ"ל: כל זמן שהיא **לפניך** המעשרות כו' (כ"ה בתוספתא פ"ו).

הלכה ד

מעתה אין יסבור רבי כר' ליעזר כו'. — צ"ל: מעתה אין יסבור **ר' יהודה** כר' ליעזר דר' ליעזר אומר כו' כהן ולוי שקיבלו זתים מישראל (כ"ה גירסת רא"פ) המעשרות שלהן שע"מ כן באו **מתניתא לא אמרה כן דתני** פרתו של כהן כו' (פי' ומכאן מוכח שאין הטעם משום דזתים כקרקע דהא גם בפרה ס"ל לד' יהודה שהבכור לכהן אלא שטעמו שכל דבר דעיקרו של כהן גם מתנותיו לכהן).

ישראל שהיה מוכר זתים בששים כו'. — צ"ל: שהיה מוכר זתים **ששים** לוג טבולים אמר לו הכהן [כי"ר: כהן] תנם לי כו'.

[השלמות: **כהן שנתן מעות כו' והמעשרות שלך**. נוסח הגר"א: והמעשרות **שלי**, ואינו מובן לנו. ולפי נוסח שלפנינו הענין "הותירו או פחתו שלי" ממחצית שלו דאל"כ אין זה "למחצית שכר" ושכר טרחתו נותן לו כל המעשרות ברישא מותר ובסיפא אסור ככהן המסייע בבית הגרנות אא"כ נותן לו שכר מיוחד.]

הלכה ו

[השלמות: **כטבל וכמעשר מעורבין כו'**. — נוס' הגר"א: כטבל וכחולין וע' בבלי גיטין כ"ב א'. ויותר נראה דצ"ל "וכמעושר" וכ"ה בערלה פ"א ה"א.]

הלכה ח

ישראל שהיה לו אריס בסוריא ושילח לו פירות ואמר הרי אלו מעושרין אני אומר כו'. — צ"ל: ואמר הרי אלו מעושרין ה"ז נאמן אני אומר מן השוק לקח כו' (פי שאין דין האריס כבעל הבית שידוע שיש לו שדה שפירותיו חייבין במעשרות אלא דינו כמי שאין לו שדה דפירותיו פטורין מן המעשר מפני שכל שלוקח בסוריא מן השוק פטור ממעשר שרוב שדות בסוריא של גוים הן כדאיתא בריש פרק זה ויש קנין לגוי בסוריא להפקיע מן המעשר, ע' בתוספתא סופ"ג).

ע"ד דר' הילא חושש תני לא יאמר כו'. — צ"ל: ע"ד דר' הילא חושש היה הפועל חרש ע"ד דר' הילא לא חשש שאין זכייה לחרש ע"ד דר' זעירא חושש תני לא יאמר כו'.

אומר הוא לו פרשיני מן האוצר כו'. — בבבלי ע"ז (ע"א א') הנוסח "מלטיני".

פרק ז

הלכה א

מהו דחמת מיקל בלשי תלוי בי. — צ"ל: א"ל מהו דחמת בחלמא (עי' מע"ש סופ"ד) מקל תלוי בי (כן מוכח בבבלי יבמות צ"ג ב').

ואם בשאין לו תנאי לא עליו ולא על אחרים כו'. — צ"ל: אלא בשיש לו תנאי עליו ולא על אחרים צריך כו' בשם ר' אבהו הכין איתאמרת זכי זבדי בן לוי כו'.

הלכה ב

דתנינן תמן מטלטלין תרומה טהורה עם החולין. — צ"ל: מטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה ועם החולין (כ"ה בשבת רפכ"א).

[השלמות: **מה נן קיימין אם באומר מכבר כו'**. — כעין זה במע"ש ספ"ב (נ"ג רע"ד).]

הלכה ג

[השלמות: **מפני שהוא תנאי ב"ד. כעין זה א"ר יוסי בסוף טבול יום. שם מי"א חבית אחת מעשר**. — נ"ל דחבית אחת מיירי בשקבע בחבית אחת מעשר בתוכה וכיון שנסתפק בכל חבית וחבית צריך לעשר מכל חבית וחבית, וראיתי גירסת המשנה ברא"פ ותפארת ישראל **חצי חבית אחת** מעשר.]

אשכח ספרא אייניס. — פירש במעריך ערך אייניס שביאורו בלשון יונית: חלש.

הלכה ד

טעמא דר' יוסי שמא יסייע. — צ"ל: טעמא דר' יוסי שלא סיים (פי' אבל לר"ש אינו צריך לסיים כבתרומות פ"ג מ"ה ואף שלא אמר "בתוכו אלא "בו" כמבואר בסוגיא שם וזה דלא כשיטת הבבלי עירובין ל"ז ב').

או שאמר פרוטה בכיס הזה הקדש תנה על הראשונה כו'. — צ"ל: או שאמר פרוטה בכיס הזה הקדש ר"ע אומר מעל וחכ"א לא מעל עד שיוציא את כל הכיס ומודה ר"ע לחכמים באומר פרוטה מן כיס זה הקדש שהוא מוציא והולך עד שיוציא את כל הכיס ותני עלה (ע' היטב בתוספתא מעילה רפ"ג) על הראשונה (פי' פרוטה ראשונה) מעל בספק (פי' ולר"ע חייב באשם תלוי ע' כריתות כ"ב א' דר"ע מחייב על ספק מעילות אשם תלוי) ועל השניה מעל בודאי דר"ע וחכ"א על הראשונה לא מעל ולא כלום ועל השניה מעל בודאי אמר ר' יודן אבוי דר' מתנייא הדא דתימר בשהיו שתים אבל אם היו שלש על כולן מעל בספק ועל האחרונה מעל בודאי רשב"ל בעא קומי ר' יוחנן מה בין האומר בכיס מה בין האומר מן הכיס א"ל האומר מן הכיס כאומר אל יצא הכיס הזה ידי הקדש בפרוטה, רשב"ל אמר אפי' הוציא את כל הכיס עד פרוטה אחרונה ואבד הכיס לא מעל כמה דתימר תמן למפרע טבל שתה ואמר אוף הכא למפרע הקדש הוציא תמן תלה בהפרשה ברם הכא פרוטה האחרונה הקדש במקום שהיא. מחלפא שיטתיה דרשב"ל תמן צריכא ליה (פי' דשאל מר' יוחנן מה טעם באומר מן הכיס לא מעל עד שיוציא את כל הכיס) וכא פשיטא ליה מן דאצרכת ליה חזר ופשטה א"ר יצחק ב"ר אלעזר כו'.

אם אמר ה"ז תרומת מעשר מחלל אמר ה"ז תרומה מחלל כו'. — צ"ל: אם אמר ה"ז תרומת מעשר משתחשך ה"ז תרומת מעשר ואם אמר ה"ז עירוב לא אמר כלום פתר לה לשעבר והתני ר' חייא אומר אית לך מימר לשעבר וחזר בה (פי' שריבר"ב חזר מדבריו) מתניתא פליגא על ריבר"ב אומר שתי תאנים שאני עתיד להפריש מיי כדון מכבר לכשאפרישנה.

הלכה ו

ותני עלה נוטל מן השנייה שתי תאנים כו'. — עי' ביאור ענין זה למעלה סופ"א (עמ' 34).

שמואל אמר לא מצי תניתה כו'. — עיקר ביאור דברי שמואל אלו כפי פירוש ב' שבר"ש והוא שאין לשון הברייתא מדוקדקת שהרי בעשר תאנים שהוא מפריש מתקן תשעים ובתאנה אחת הוא מתקן תשע והרי יש כאן עוד אחת שלא ניתקנה ועליה הוא צריך להפריש חלק אחד ממאה של העישור דהיינו עשירית תאנה ועדיין אינו מתקן בעשירית תאנה זו אלא תשע עשיריות של תאנה, ועוד נשארה עשירית תאינה אחת שלא ניתקנה,

וכן עד אין סוף, ולכן יותר טוב היה לתקן תחילה בשלימות דהיינו שיטול תשיעית של עישור שהן אחת ותשיעית תאנה ובזה הוא מתקן יפה כל העשר הנשארות.

אמר רבי בר חנינה על הראשונה עובר בעשה ועל השנייה כו'. — צ"ל: א"ר יוסי בר חנינה על הראשונה עובר בעשה ול"ת (פי' הראשונה ברישא באומר מעשרות של זו בזו) ועל השנייה (פי' בסיפא באומר מעשרותיהם מעשר כלכלה בחברתה) בעשה על הראשונה עובר בעשה ול"ת שקבע שני שמות כאחד ושהקדים שני שבראשונה לראשון שבשנייה (פי' שהקדים מע"ש שנטל מן השנייה על הראשונה לפני מעשר ראשון של שנייה עצמה) על השנייה בשעה שקבע שני שמות כאחד (כנוסח זה מובא ג"כ בתמורה ד' א' תוד"ה ואיתמר) א"ר לעזר דר"מ היא כו'.

א"ר אבונא מודים חכמים לר"מ באומר תרומה זו תחת שני חייב כו'. —צ"ל: מודים חכמים לר"מ באומר בהמה זו תחת שני זבחים אלו (פי' שעושה אותה תמורה) תחת שני זבחים שאני חייב (פי' שחוזר ומקדישה לזבח) שאין בדבריו האחרונים כלום (כ"ה בתוספתא תמורה פ"ג והטעם דתמורה תופסת שוגג כמזיד כבנזיר פ"ה ה"א וכיון שאמר תחת ב' זבחים אלו נתפסה בתמורה ושוב אין יכול להקדישה) לא כן א"ר שמואל בר"י בשם ר"ה אמר זו תמורת עולה חוזר בו תוך כדי דבור כאן במתכוין לפחות (פי' שרוצה לחזור לגמרי שלא תהיה קדושה בתמורה כל עיקר ה"ז יכול לחזור בתוך כדי דבור ואף דתמורה תופסת ג"כ שוגג היינו דוקא באופן שלא נזכר בתוך כדי דבור ולא חזר בו) כאן במתכוין להוסיף (פי' שאינו חוזר לגמרי אלא שרוצה להוסיף על קדושת התמורה עוד קדושת איזה זבח בזה אין חזרתו כלום).

כיצד הוא עושה נוטל עשרים תאנים כו'. — צ"ל: כיצד הוא עושה (פי' בשאמר מעשרותיהם מעשרות כלכלה בחברתה) נוטל מכל אחת תשע עשר תאנים. היה לו שתי כלכלות (פי' היא מילתא באפי נפשה שהיה לו ב' כלכלות ורוצה להפריש מהם מעשר ראשון בלבד) נוטל עשרים תאנים מאיזה מהן שירצה כו' אם לשם מאתים הוא נוטל עשרים ושתים תאנים בזו מאה ובזו אלף אם לשם מאה הוא נוטל נוטל אחת עשרה אם לשם אלף כו'.

[השלמות: **שהן עשרים ושלש תאנים ארבעה תישועים ותישוע של תישוע**. — כצ"ל כני' הרא"פ והא לך החשבון: שתי מאות תישועים הם כ"ב ושני תישועים, ומאה תישועים של תישוע הוא אחד ושני תישועים ותישוע של תישוע והם עולים כ"ג וד' תישועים ותישוע של תישוע כזה:

]

הלכה ז

רשב"ל אמר צריך להתנות ולומר כו'. — חסר כאן וכצ"ל: א"ר יוסי אם אומר את נוטל מאה אני אומר כל חולין עלו בידו ונמצאו אלו בטבלן אלא נוטל מאה ואחת כדי להפריש תרומת מעשר מהטבל (כ"ה בב"מ רפ"י ע"ש והרא"ם הביא זה בקיצור מפה"מ להרמב"ם. ור' יוסי בא לבאר טעם מה ששנינו מאה טבל מאה חולין נוטל מאה ואחת, והוא שאם היה קובע עשרה מעשר מק' טבל שמעורבות עם ק' חולין וג"כ היה קובע מהעשרה אחת לתרומת מעשר היו כל הר' סאין אסורות לזר משום מדומע דהוי כמרבה חולין מזיד דאסורות כדתנן בתרומות סופ"ה; או שכאן מיירי בדברים שדרכן למנות שאף באלף אינן עולין וכמבואר למטה ולתקן זה נוטל ק"א ונמצא בהן אחת שהיא ודאי טבל וקובעה לתרומת מעשר וק"א אלו ודאי אסורין לזרים משום מדומע והשאר חולין ומעשר מתוקן ומותרין) רשבל"א צריך להתנות ולומר אם טבל עלה בידי כו' (פי' במאה טבל ומאה מעשר דנוטל מאה ואחת וצריך לקבוע עשר למעשר ראשון ומהן א' לתרומת מעשר והק"א אסורין משום מדומע והשאר מותרין לא יאמר עשר מהטבל קובע אני למעשר בין שהן נמצאין בתוך הק"א ובין שאינן שם אלא בתוך הצ"ט מפני שצריך לברר דבריו לרשב"ל ולכך יפרש אם נמצא בתוך הק"א עשר טבל קובען אני למעשר ואם לאו אין בדברי כלום וחוזר ואומר אם אין כל עשר טבל בתוך הק"א מה שחסר עד עשר אני קובע בתוך הצ"ט) לא עשיתי כלום ר' יוחנן אמר אינו צריך להתנות דין כדעתיה ודין כדעתיה דאיתפלגון תרומת שני כריים באחד מהן ר' יוחנן אמר כו'.

חד אמר עושה אותו שני למקום אחר וחרנא אמר עושה כולו כו'. — צ"ל: חד אמר עושה אותו שני למקום אחר (פי' בק' טבל וצ' מעשר שנוטל עשר מתוך הק"צ ואומר אם מעשר עלו בידי הרי אני קובע עשר למעשר על הק' טבל בתוך הק"פ ואם טבל עלו בידי הרי אני קובע אותן למעשר על הטבל וחוזר ועושה אותן תרומת מעשר על שאר המעשר ונותנן לכהן ונמצא בתערובת הנשארת צ' סאין מעשר ראשון וצ' טבל למעשר שני ולכן אמר אחד מהם שצ' אלו הטבולים למע"ש יכול לעשותן שני על תת"י סאין הטבולים למע"ש ממקום אחר) וחרנא אמר אין עושה אותו שני למקום אחר (פי' דסובר דמע"ש צריך לסיים מקומו וכאן שאינו יודע איזה מקום הצ' הטבולין למע"ש אינו יכול לעשותן מע"ש למקום אחר וכן אינו יכול לקבוע בהן עצמן ט' למע"ש על פ"א מאותו טעם עצמו) אלא מפריש עליו שני ממקום אחר.

הלכה ח

וחוזר ועושה כן בשני וטובל ושותה דברי רבי כו'. — צ"ל: וחוזר ועושה כן בשני ושותה מזה וטובל ושותה מזה וטובל דברי רבי ראברש"א אינו טובל אלא בסוף הכל מודים בשותה משקין טמאין שהוא אסור לאכול אפי' ספק תרומה, ספק משקין טמאין כל עמא מודיי שהוא מותר לאכול אפי' תרומה ודאי אלא כי אנן קיימין כהדא מתניתא מ"ט דרבי אני אומר שמא שתה משקין טמאין בתחלה (פי' ולכך צריך טבילה קודם ששותה מהלגין הב') מ"ט דראבר"ש אני אומר שמא שתה משקין טמאין בסוף מאחר שעל ידי זה וע"י זה נתבררה הטומאה טעון טבילה ולית ליה לראבר"ש שמא שתה משקין טמאין בתחלה בשותה פחות מרביעית מ"ט דרבי שלא יבוא לידי רביעית (פי' שאם נתיר לזה ששתה מהראשון פחות מרביעית לשתות מהלגין השני בלא טבילה יש לחוש שמא לא ידקדק כל כך וישתה רביעית שלימה מהראשון ואח"כ ישתה ג"כ מהשני בלא טבילה) ולית ליה לר' לעזר בר"ש שלא יבוא לידי רביעית כו' ור' לעזר בר"ש חשש שמא שתה משקין טמאין בסוף (פי' דס"ל דזה דומה לשותה ספק משקין טמאין ולכך אינו חושש שמא שתה משקין טמאין בתחילה).